2025-30, 31, 32 i 33-RE

Causa 2025-30, 31, 32 i 33-RE

(Estats Units Mexicans c/ Principat d'Andorra)

Números de registre: 215-2025, 216-2025, 217-2025 i 218-2025.

Recursos d'empara

Sentència del 9 de setembre del 2025

BOPA núm. 105, del 17 de setembre del 2025

En nom del Poble Andorrà;

El Tribunal Constitucional;

Atesos els escrits presentats i registrats al Tribunal Constitucional, el 17 d'abril del 2025, per la representació processal dels Estats Units Mexicans, mitjançant els quals interposa uns recursos d'empara contra els autes del 19 de març del 2025 (causa 0000103/2024), del 10 d'abril del 2025 (causa 0000105/2024), del 19 de març del 2025 (causa 0000104/2024), i, del 19 de març del 2025 (causa 0000106/2024), tots ells dictats per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, per una presumpta vulneració dels drets a la jurisdicció, a l'accés a la justícia, a un procés degut i a obtenir una decisió fonamentada en Dret, reconeguts a l'article 10 de la Constitució, i, atès que demana al Tribunal Constitucional que atorgui l'empara sol·licitada, que declari la vulneració dels drets esmentats, que anul·li les resolucions impugnades, que retrotregui les actuacions al moment previ a la vulneració originària, que s'ordeni l'admissió de la part recurrent en qualitat d'actor civil a les

diligències prèvies i que es deixi sense efecte la imposició de les costes efectuada per la Sala Penal a aquesta part;

Vista la Constitució, especialment els articles 10, 41.2, 98 c) i 102;

Vista la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, especialment el títol IV, capítols primer i sisè;

Vist l'aute del Tribunal Constitucional del 19 de maig del 2025 que va acumular els recursos d'empara 2025-30-RE, 2025-31-RE, 2025-32-RE i 2025-33-RE i que va admetre a tràmit la causa acumulada sense efectes suspensius;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 6 de juny del 2025, per la representació processal dels Srs. Fabio Manlio Beltrones Rivera, Sylvana Beltrones Sánchez i dels successors processals del Sr. Luís Alejandro Capdevielle Flores;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 6 de juny del 2025, per la representació processal del Sr. Giovanni Zenteno Mijangos;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 6 de juny del 2025, per la representació processal del Sr. Juan Ramón Collado Mocelo;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 6 de juny del 2025, per la representació processal dels Srs. Eustaquio De Nicolas Gutiérrez i Enyd Sánchez Barraza;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 6 de juny del 2025, per la representació processal dels Srs. Willi Dietschi i Joaquín Balcárcel Santa Cruz;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 10 de juny del 2025, pel

Ministeri Fiscal;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 10 de juny del 2025, per la representació processal de la BPA;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 12 de juny del 2025, per la representació processal dels Srs. Juan Antonio García Ramírez, M. Gabriela García Rivero i M. Gabriela García Orendain;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 23 de juny del 2025, per la representació processal del Sr. Luis Daniel Trujillo Núñez;

Vist que la representació processal dels Srs. Juan José Yáñez Maldonado, Manuel Vargas Pacheco, Alejandro Dias Ceballos Rubio i Jesús Guillermo Marroquín Serrano no va presentar cap escrit dins del termini atorgat;

Vistes les conclusions formulades dintre de termini per les parts i pel Ministeri Fiscal;

Escoltat l'informe del magistrat ponent, Sr. Joan Manel Abril Campoy;

1. Antecedents processals davant les jurisdiccions ordinàries

1.1. El 10 de maig del 2024, la representació processal dels Estats Units Mexicans -en realitat el poder adjunt estava atorgat pel "*Titular de la Unidad de la Inteligencia Financiera de la Secretaría de Hacienda y Crédito Público del Gobierno de México*" (UIF)- va presentar quatre escrits sol·licitant personar-se com a actor civil en el marc de les causes següents:

- Diligències Prèvies núm. 8000168/2015, seguides davant la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia, per uns presumptes delictes majors de blanqueig de diners o de valors, i de blanqueig de diners o de valors en el marc d'un establiment bancari o financer, agència immobiliària o companyia d'assegurances, tipificats i penats als articles 409 i 410.1 c) del Codi penal, a fi de reclamar els perjudicis soferts per l'Estat mexicà com a conseqüència de l'activitat delictiva dels Srs. Manlio Fabio Beltrones, Sylvana Beltrones Sánchez, Luís Alejandro Capdevielle Flores, Willi Dietschi i Joaquín Balcárcel Santa Cruz.

- Diligències Prèvies núm. 8000038/2018, seguides davant la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia, per un presumpte delicte major de blanqueig de diners o de valors, tipificat i penat a l'article 409 del Codi penal, a fi de reclamar els perjudicis soferts per l'Estat mexicà com a conseqüència de l'activitat delictiva, entre d'altres, dels Srs. Juan Antonio García Ramírez, M. Gabriela García Rivero i M. Gabriela García Orendain, Eustaquio De Nicolas Gutiérrez, Enyd Sánchez Barraza, Juan José Yañez Maldonado, Manuel Vargas Pacheco, Alejandro Dias Ceballos Rubio i Jesús Guillermo Marroquín Serrano.

- Diligències prèvies núm. 8000116/2017, seguides davant la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia, per un presumpte delicte major de blanqueig de diners o de valors, tipificat i penat a l'article 409 del Codi penal, a fi de reclamar els perjudicis soferts per l'Estat mexicà com a conseqüència de l'activitat delictiva del Sr. Giovanni Zenteno Mijangos.

- Diligencies prèvies núm. 8000026/2018, seguides davant la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia, per un presumpte delicte major de blanqueig de diners o de valors, tipificat i penat a l'article 409 del Codi penal, a fi de reclamar els perjudicis soferts per l'Estat mexicà com a conseqüència de l'activitat delictiva del Sr. Juan Ramon Collado Mocelo.

1.2. La Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia va dictar tres autes: el 7 de juny del 2024, (en les causes DP 8000168/2015, DP 8000116/2017 i DP 8000026/2018) i un altre, el 12 de juny del mateix any, (causa DP 800038/2018), en els quals no donava lloc a la constitució com a actor civil de l'Estat mexicà.

1.3. El 27 de juny del 2024 i el 30 de juliol del mateix any, la part recurrent va interposar els corresponents incidents de nul·litat contra aquestes resolucions, i, el 18 de setembre del 2024, la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia va dictar dos autes desestimant els incidents de nul·litat de l'Estat recurrent, interposats en les causes DP 8000168/2015 i DP 8000116/2017; el 19 de setembre del 2024, mitjançant aute, la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia va desestimar l'incident de nul·litat de l'Estat mexicà interposat en la causa DP 800038/2018; i, el 23 de setembre del mateix any, mitjançant aute, també va desestimar l'incident de nul·litat de l'Estat recurrent formulat en la causa DP 8000026/2018.

1.4. El 8 d'octubre del 2024, la representació processal de l'Estat recurrent va interposar els recursos d'apel·lació corresponents davant la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia contra els autes esmentats.

1.5. Els recursos d'apel·lació de l'Estat mexicà van ser desestimats per la Sala Penal mitjançant els autes núm. 019-2025, 020-2025 i 021-2025, dictats el 19 de març del 2025, i, mitjançat l'aute núm. 031-2025, dictat el 10 d'abril del 2025.

1.6. El 17 d'abril del 2025, la representació processal dels Estats Units Mexicans va interposar els recursos d'empara contra els autes del 19 de març del 2025 (causa 0000103/2024), del 10 d'abril del 2025 (causa 0000105/2024), del 19 de març del 2025 (causa 0000104/2024), i, del 19 de març del 2025 (causa 0000106/2024), tots ells dictats per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, per una presumpta vulneració dels drets a la jurisdicció, a l'accés a la justícia, a un procés degut i a obtenir una decisió fonamentada en Dret, reconeguts a l'article 10 de la Constitució.

2. Argumentació jurídica

2.1. Argumentació dels Estats Units Mexicans

- La part recurrent en empara fonamenta els seus recursos en la vulneració del dret a la jurisdicció previst a l'article 10 de la Constitució.

- En primer terme, considera que s'ha vulnerat el seu dret fonamental d'accés a la jurisdicció. Així, a diferència de la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia que refusa l'incident de nul·litat per qüestions de fons, la Sala Penal ho fa, sense analitzar el fons, per l'existència d'una manca de legitimació activa de la UIF mexicana per representar l'Estat mexicà en un procediment judicial estranger. En aquest sentit, conclou que la UIF no té competència per comparèixer en procediments penals com a actora civil.

- Al respecte considera que l'estructura de l'organització administrativa és una qüestió que pertany a

l'Estat mexicà en l'exercici de la seva sobirania i que aquest decideix quin dels seus òrgans és competent per representar l'Estat mexicà en un procediment estranger. En el Tribunal Internacional de Justícia és molt freqüent que els Estats habilitin a òrgans tècnics per a la seva representació, i si la UIF es persona amb poders ha de tenir, *prima facie*, legitimació activa.

- Segons l'article 10 del Reglament interior de la *Secretaría de Hacienda y Crédito Público*, la UIF pot intervenir en els processos penals relatius a operacions amb recursos de procedència il·lícita i aquesta interpretació és raonable. Segons el parer de la part recurrent, declarar com ho fa la Sala Penal, que no consta que disposi de la facultat de comparèixer en tribunals estrangers per reclamar els perjudicis soferts, constitueix una interpretació restrictiva i rígida de les facultats de representació processal i contravé el dret d'accés a la jurisdicció. Aporta també un document que avala la competència de la UIF per part del Consultor jurídic de la Secretaria d'Afers Exteriors i una resolució del 21 d'agost del 2022, confirmada el 2023 per un tribunal d'apel·lació, on un Tribunal de l'Estat de Florida admet la legitimació activa de la UIF.

- Entén que calia haver aplicat el principi *pro actione*, com així resulta de la sentència d'aquest Tribunal Constitucional del 20 de gener del 2025 -causa 2024-59-RE.

- En segon terme, considera que la Sala Penal ha incidit en una errada semàntica, atès que confon els termes "*recuperació d'actius*" amb "*repartiment del comís*". En dret internacional, com així ho corrobora el manual per a la recuperació d'actius del Banc Mundial, s'assenyala que aquesta es pot aconseguir de diverses maneres, incloses les accions civils.

- En tercer terme, sosté que la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia afegeix un argument addicional respecte del grau de coneixement que és prematur i no és propi d'un incident de nul·litat. No es pot exigir a la UIF que conegui la informació intercanviada mitjançant comissions rogatòries. Aleshores, es denega l'accés a la jurisdicció quan se li refusa la condició d'actor civil a causa del seu pretès coneixement dels fets encausats.

- Respecte dels danys i perjudicis, se li neguen, perquè aquests no provindrien dels delictes investigats, oblidant que els delictes subjacents són indissociables del blanqueig, alhora que tampoc es poden desestimar els danys i perjudicis per considerar que són despeses a càrrec de les arques públiques.

- En darrer terme, afirma que l'origen de la vulneració de l'accés a la jurisdicció es troba en l'aute d'inadmissió de la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia. Segons la sentència del 15 d'abril del 2024, recaiguda en la causa 2024-1-RE, no es pot inadmetre l'acció civil d'un Estat pel fet que existeixin mecanismes de cooperació penal i, a criteri d'aquesta part, no es pot transformar una

pretensió civil de rescabalament de danys i perjudicis en una presumpta finalitat real i oculta de participar en el decomís.

- Al mateix temps es desestima l'acció de responsabilitat civil pel seu argument rigorista i que menysté el dany reputacional quan aquest Tribunal Constitucional, en la seva sentència del 15 d'abril del 2024 esmentada va determinar els criteris d'admissió de l'actor civil i l'argument sobre els danys és clarament prematur. Per tant, en el marc de les diligències prèvies, si s'analitza si els danys són directes i quantificables, s'infringeix el dret d'accés a la jurisdicció per prematuritat. A més, la Batllia reconeix l'existència del dany reputacional, però tampoc admet l'acció civil, de manera que infringeix també des d'aquesta òptica el dret d'accés a la jurisdicció.

- Per acabar, demana al Tribunal Constitucional que atorgui l'empara sol·licitada, que declari la vulneració dels drets esmentats, que anul·li les resolucions impugnades, que retrotregui les actuacions al moment previ a la vulneració originària, que s'ordeni l'admissió d'aquesta part en qualitat d'actor civil a les diligències prèvies i que es deixi sense efecte la seva imposició de les costes efectuada per la Sala Penal.

2.2. Argumentació de la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia

- La Sala Penal desestima el recurs contra l'incident de nul·litat per les raons que, a continuació, s'exposen.

- Interpreta l'article 18 del Codi de procediment penal i conclou que la legitimació per constituir-se en actor civil només s'atribueix al perjudicat i al Ministeri Fiscal en determinades circumstàncies. De conformitat amb el precepte esmentat i amb la jurisprudència, citant la sentència del Tribunal Constitucional del 15 d'abril del 2024, precisa el concepte de perjudicat i assenyala que també s'ha reconegut als Estats, fins i tot als estrangers, quan es personen com a actors civils.

- No obstant això, entén que el cas que va resoldre la sentència del Tribunal Constitucional, el 15 d'abril del 2024, era diferent. Així, manté que de la documentació aportada no es desprèn que de les facultats de la UIF es trobi la de comparèixer en procediments penals seguits davant les jurisdiccions estrangeres en qualitat d'actor civil. Sustenta que la competència de representar als Estats Units Mexicans com a actors civils res té a veure amb la reivindicació de béns o amb la recuperació d'actius.

- La recuperació d'actius producte del delicte no és una finalitat conforme a l'esperit i a la lletra de l'article 18 del Codi de procediment penal i, per tant, la denegació de comparèixer com a actor civil no vulnera el dret d'accés a la jurisdicció.

- Per aquest motiu, desestima el recurs d'apel·lació interposat contra la desestimació de l'incident presentat per la part recurrent.

2.3. Argumentació dels Srs. Fabio Manlio Beltrones Rivera, Sylvana Beltrones Sánchez i dels successors del Sr. Luís Alejandro Capdevielle Flores; del Sr. Giovanni Zenteno Mijangos; i, del Sr. Juan Ramón Collado Mocelo

- Aquestes parts consideren que la valoració que efectua la Sala Penal en relació amb la manca de legitimació activa de la part recurrent és necessària, adequada i encertada. Entenen que l'anàlisi de la manca de legitimació és conforme a la lògica i a la raó i que, per tant, el Tribunal Constitucional no pot convertir-se en una tercera instància.

- Insisteixen que l'article 10 del Reglament intern de la Secretaria d'Hisenda i de Crèdit Públic de Mèxic no confereix competències, ni atribucions a la UIF d'aquell país per reclamar en nom de l'Estat mexicà davant les jurisdiccions internacionals i xoca amb les declaracions del titular de la UIF. Afegeixen que l'aute de la Sala Penal també s'endinsa a valorar la veritable naturalesa del promotor de l'acció, consistent en la recuperació d'actius, el qual no té a veure amb les previsions de l'article 18 del Codi de procediment penal.

- Indiquen, a més, que els delictes que refereix la UIF i dels quals derivarien els danys i perjudicis no són el delicte de blanqueig que és l'únic que es persegueix al Principat i que justificaria l'acció civil derivada de l'article 18 esmentat.

- Finalment, asseveren que la interpretació d'un pressupòsit essencial com la legitimació activa no ha estat rigorista, alhora que s'oposen a la improcedència de l'aportació de prova documental en seu de recurs d'empara.

- Per acabar, demanen al Tribunal Constitucional que desestimi aquest recurs d'empara i que condemni a la part recurrent a les costes processals causades.

2.4. Argumentació dels Srs. Eustaquio De Nicolas Gutiérrez i Enyd Sánchez Barraza

- Com a qüestió prèvia, aquesta part s'oposa a la prova documental aportada davant del Tribunal Constitucional.

- Quant al fons, referma la posició de la jurisdicció ordinària. Entén que l'accés a la jurisdicció no és il·limitat i que el delicte fiscal, que era el delicte subjacent a l'època, no era origen del blanqueig, per la qual cosa a la UIF no se li pot haver generat un dany susceptible de ser reclamat. Resta clar, d'altra banda, que la UIF cerca una recuperació d'actius i no un rescabalament de danys i perjudicis.

- Si la manca de legitimació activa de la UIF esdevé palmària i inqüestionable, resulta irrellevant haver de discutir altres qüestions. A més, de la documentació que es troba a les actuacions no apareix que la UIF pugui exercitar l'acció civil més que per delictes fiscals i, en cap cas, per danys reputacionals de l'Estat de Mèxic.

- Per acabar, demana al Tribunal Constitucional que desestimi aquest recurs d'empara i que condemni a la part recurrent a les costes processals causades.

2.5. Argumentació dels Srs. Willi Dietschi i Joaquín Balcárcel Santa Cruz

- Aquesta part manifesta que no formula al·legacions i que deixa al Tribunal Constitucional que dicti la resolució que s'escaigui al respecte.

2.6. Argumentació del Ministeri Fiscal

- El Ministeri Fiscal demana la desestimació dels recursos d'empara sobre la base dels arguments

següents.

- Respecte del dret a una decisió fonamentada en Dret i a l'al·legada incongruència omissiva, considera que tant l'aute de la Batllia com el de la Sala Penal contenen una argumentació fàctica i jurídica coherent. La doctrina constitucional relativa a la congruència no exigeix que s'hagin de contestar tots els arguments de les parts, sinó les seves pretensions i, en aquest cas, el *petitum* ha estat respost per les dues instàncies: la personació de la part recurrent com a actora civil.

- Exposa que no és cert que la Sala Penal analitzi només la legitimació activa, sinó que també ha analitzat si l'acció civil que la part recurrent pretenia exercitar es desviava o no de la finalitat prevista a l'article 18 del Codi de procediment penal.

- Afirma igualment que el raonament de la resolució impugnada no es pot titllar d'absurd, d'arbitrari o de mancat de lògica. Les funcions tributàries que té atribuïdes la UIF mexicana no li permeten comparèixer en un procediment penal amb finalitats tributàries. Al marge d'aquestes funcions, les unitats d'intel·ligència financera constitueixen centres nacionals de compilació, d'anàlisi i de difusió d'informació relativa a operacions d'eventual blanqueig de diners. La part recurrent mateixa incorre en contradiccions respecte de la veritable natura de la pretensió que utilitza, a la vegada que per recuperació d'actius no es pot entendre mai la indemnització pels conceptes que utilitza.

- El concepte de recuperació d'actius es troba definit a Andorra -article 2.1 del Reglament regulador de l'organització, el funcionament i les facultats de l'Oficina de Recuperació d'Actius i es vincula al comís. Allò que pretén la part recurrent és fer tributar uns determinats béns no declarats i aquesta finalitat, espúria i en frau de llei, és aquella que identifica la Sala Penal per negar la seva personació com a actora civil.

- La sentència del Tribunal Constitucional del 15 d'abril del 2024 estableix els supòsits en els quals un Estat pot comparèixer com a actor civil, però indica -com aquí succeeix- que si la personació es desvia de la finalitat prevista per la llei pot ser expulsada del procés. L'única finalitat cercada per la part recurrent és la tributària o fiscal. El suposat perjudici que al·lega la UIF és d'impossible apreciació, ja que en la data en què es van produir els ingressos investigats, el delicte fiscal no era delicte a Andorra i molt menys com a delicte subjacent del blanqueig. I, en relació amb els perjudicis derivats d'altres delictes com el de tràfic de drogues o de corrupció, sense perjudici que en alguns escrits sembla que ja no ho fonamenta, s'ha de dir que cap dels delictes subjacents és objecte d'investigació en aquesta causa.

- De forma subsidiària, el Ministeri Fiscal argumenta que l'admissió de la personació de la UIF en un procediment tramitat a Andorra suposaria una ingerència contrària a la sobirania, als principis de dret

internacional públic i al marc nacional i internacional que regula les relacions entre Estats i unitats d'informació.

2.7. Argumentació de la BPA

- Aquesta part al·lega que allò què es pretén amb aquest recurs d'empara és una revisió de la resolució recorreguda i una voluntat que el Tribunal Constitucional actuï com a una tercera instància.

- Addueix que l'aute recorregut no vulnera el dret d'accés a la jurisdicció de la part recurrent, ja que no es compleixen els requisits establerts legalment, i, per tant, la UIF mexicana (que és aquella que ha sol·licitat personar-se com a actora civil) no té legitimació per comparèixer en qualitat d'actora civil en el marc del procediment penal per reclamar perjudicis en nom de l'Estat mexicà.

- També, exposa que el recurs d'empara interposat per l'Estat mexicà es fonamenta en una disconformitat amb la valoració jurídica efectuada tant per la Batllia com per la Sala Penal, i pretén, mitjançant l'empara, reobrir el debat de fons, cosa expressament vedada per la doctrina constitucional reiterada.

- Per tant, considera que no concorre cap de les vulneracions constitucionals al·legades i que el recurs ha de ser desestimat, condemnant la part recurrent a satisfer les costes originades per aquest recurs d'empara.

2.8. Argumentació dels Srs. Juan Antonio García Ramírez, M. Gabriela García Rivero i M. Gabriela García Orendain

- Aquesta part afirma que l'aute impugnat és una resolució judicial motivada. Així, assenyala que no només es fonamenta en la manca de legitimació activa, sinó també en què la personació de la part recurrent ha estat contrària al sentit i a la finalitat de l'article 18 del Codi de procediment penal.

- Existeix una clara distinció entre el comís i la responsabilitat civil. El delicte de blanqueig no genera

danys directes susceptibles de reparació i la part recurrent en empara ho intenta obviar tot invocant una errada semàntica entre rescabalament de danys i recuperació d'actius.

- Afirma que la sentència del Tribunal Constitucional del 15 d'abril del 2024 parteix d'un supòsit de fet molt diferent a aquest.

- Quant als autes del 12 de juny i del 19 de setembre del 2024, dictats per la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia, aquesta part considera que es tracten de resolucions judicials motivades. Posa de manifest que els Estats Units Mexicans tenien coneixement dels fets investigats, derivats de les CRI, alhora que es va exigir per tal de poder personar-se com a actors civils que el delicte havia de generar una responsabilitat civil i que s'havien de concretar i d'acreditar els danys.

- Per acabar, demana al Tribunal Constitucional que desestimi íntegrament aquest recurs d'empara i que condemni la part recurrent a satisfer les costes originades en seu constitucional.

2.9. Argumentació del Sr. Luis Daniel Trujillo Núñez

- Aquesta part s'oposa a les consideracions contingudes en els recursos d'empara presentats, ja que considera que les resolucions dictades en el procés penal pels tribunals ordinaris estan suficientment motivades, raonades i fonamentades en Dret.

- En aquest sentit, al·lega que la Sala Penal va considerar, sense entrar en el fons, que la UIF mexicana mancava de legitimació activa per interposar una acció de responsabilitat civil davant els tribunals estrangers en nom i representació de l'Estat mexicà, considerant que les seves facultats se circumscrivien a la recuperació d'actius del delicte, una finalitat que no es pot perseguir actuant com a part civil en un procés penal, perquè aquesta actuació seria contrària a allò que preveu l'article 18 del Codi de procediment penal andorrà.

- I conclou que aquests recursos d'empara presenten una manca manifesta de contingut constitucional, motiu pel qual demana la inadmissió de la causa acumulada.

3. Fonaments jurídics del Tribunal Constitucional

3.1. El recurs d'empara no converteix el Tribunal Constitucional en una tercera instància, ni en un tribunal suprem; l'únic objecte del recurs d'empara és el de verificar que les decisions impugnades estiguin motivades i es fonamentin en un raonament jurídic que no sigui il·lògic, ni absurd i que no vulnerin cap dels drets protegits per l'article 10 de la Constitució.

3.2. L'Estat recurrent en empara argumenta que la decisió de la Sala Penal infringeix el dret d'accés a la jurisdicció, el dret a un procés degut i el dret a obtenir una decisió fonamentada en Dret, continguts a l'article 10 de la Constitució.

Aquest Tribunal ha afirmat, en reiterades ocasions, que el dret a la jurisdicció es projecta en diverses fases o etapes: una primera fase és la de permetre al justiciable l'accés als tribunals per tal que aquests puguin analitzar les seves pretensions; una segona fase és la tramitació del procés conforme amb la normativa processal i sense dilacions indegudes, amb ple respecte als principis processals d'índole constitucional; i, una tercera fase, culmina amb la decisió que ha d'estar fonamentada amb rigor i qualitat.

3.3. En aquest supòsit s'addueix, en primer terme, que el dret d'accés a la jurisdicció, és a dir, la primera fase a la qual fèiem esment, hauria estat vulnerat, atès que s'ha denegat la personació com a actor civil en un procediment penal de la Unitat d'Intel·ligència Financera dels Estats Units Mexicans.

En la nostra sentència del 15 d'abril del 2024 -causa 2024-1-RE- es van portar a terme importants precisions respecte de la personació dels Estats -en aquest cas d'una de les seves unitats administratives; en concret la Unitat d'Intel·ligència Financera- que es poden escindir en dos extrems.

- El primer d'ells consisteix en el reconeixement dels Estats per poder comparèixer en un procés tramitat a Andorra, la qual cosa suposa un respecte a la sobirania del nostre Principat:

Sentència del 15 d'abril del 2024, recaiguda en la causa 2024-1-RE:

"*Encara que no molt nombrosos, són alguns els casos en què els Estats han comparegut i han estat admesos com a part en matèria de drets i llibertats fonamentals davant el Tribunal Europeu dels Drets Humans. Alguns ja han estat al·legats per les parts. N'hi ha d'altres que mereixen una consideració especial ja que, tot i no ser de directa aplicació al cas (perquè actuaven en la seva condició d'Altes Parts Contractants del Protocol 11 al Conveni), mantenen una tesi favorable a la participació dels Estats en defensa dels seus drets. Entre aquests precedents destaquen les demandes interposades, després de l'entrada en vigor del Protocol esmentat, per Geòrgia c/ Rússia, resoltes per sentències del 21 de gener del 2019 i del 21 de gener del 2021, i, les d'Ucraïna c/ Rússia, amb decisions del 16 de novembre del 2020 i del 30 de novembre del 2022. I encara més eloqüent resulta, per no referir-se a fets de guerra, el conflicte entre Eslovènia i Croàcia amb la decisió del 18 de novembre del 2020. Menys rellevància, en canvi, s'ha d'atorgar a l'admissió com a part actora civil del Govern d'Andorra, validada per aquest Tribunal Constitucional en l'aute de l'11 de juliol del 2018 (causa 2018-17-RE), i amb la doctrina reiterada en l'aute del 15 de març del 2024 (causa 2024-8-RE), ja que en aquests casos es va reconèixer la legitimació del Govern per exercitar els drets que li corresponen com a Fisc, Hisenda o Erari Públic, junt al Ministeri Fiscal que exercita bàsicament el ius puniendi, conjuntament amb l'acció civil. És obvi que la part demandant en aquest procediment manifesta actuar en defensa dels seus drets, no ho pot fer a través de cap òrgan que no tingui personalitat jurídica i, per tant, pot actuar en representació de l'Estat veneçolà com a tal*".

- I, el segon extrem, referent a com pot comparèixer un Estat o una de les seves unitats administratives com a actor civil. És cert que els pronunciaments que vam efectuar en la sentència esmentada ho eren des de l'òptica del deure de motivació de les resolucions judicials, però, sense dubte, aquests són traslladables com a exigència per determinar per part de la jurisdicció ordinària si permet o nega la personació d'un Estat com a actor civil i, per tant, si impedeix o no l'accés a la jurisdicció.

Des d'aquesta òptica, s'ha interpretat l'article 18 del Codi de procediment penal de manera respectuosa amb l'accés a la jurisdicció i amb el cànon constitucional de la motivació i es va concloure:

"*3.6. La clau de la qüestió rau, doncs, en una interpretació de l'article 18 del Codi de procediment penal en els seus termes exactes. Si la part actora civil, degudament legitimada al procés, es limita a reclamar i acreditar els danys o els perjudicis causats per l'eventual delicte, siguin aquests danys de naturalesa material, moral o reputacional, estarà ben compareguda. Si es desentén d'aquestes funcions i passa a ocupar-se d'altres menesters, com ja s'ha assenyalat al fonament jurídic 3.2 podrà ser expulsada del procediment amb una decisió ben fonamentada en Dret. I si es limita a formular al·legacions, proposar medis probatoris, serà en la fase del plenari quan els tribunals hauran de decidir si està legitimada en causa per rebre l'eventual indemnització demanada en exercici de l'actio ex delicto, o si no ho està, perquè no procedeix l'estimació de l'acció civil o perquè aquesta correspon a una altra persona, sigui l'entitat Petróleos de Venezuela, S.A. o qualsevol altra per a qui la demani el Ministeri Fiscal. Des d'aquesta perspectiva, l'aute de la Batllia i els subsegüents que s'han dictat en aquesta matèria resulten extemporanis per prematurs. I el recurs d'empara interposat en contra d'ells ha de ser estimat*".

3.4. La Sala Penal va argumentar que la UIF dels Estats Units Mexicans no disposa de legitimació activa per constituir-se com a actora civil, perquè segons l'article 18 del Codi de procediment penal, la legitimació per constituir-se en actor civil només s'atribueix al perjudicat i al Ministeri Fiscal en determinades circumstàncies.

No obstant això, entén que el cas que va resoldre la sentència del Tribunal Constitucional del 15 d'abril del 2024 és diferent. Així, manté que de la documentació aportada no es desprèn que de les facultats de la UIF es trobi aquella de comparèixer en procediments penals seguits davant jurisdiccions estrangeres en qualitat d'actor civil i que la facultat de representar als Estats Units Mexicans com a actors civils res té a veure amb la reivindicació de béns o amb la recuperació d'actius.

El cànon de constitucionalitat respecte del dret d'accés a la jurisdicció de l'article 10 de la Constitució s'ha construït sobre una interpretació favorable del principi *pro actione*, que eviti els rigorismes i formalismes que poden impedir l'accés a la justícia. Així, hem asseverat que aquelles interpretacions il·lògiques, contràries a la raó, absurdes o inversemblants que obsten l'accés a la jurisdicció infringeixen el dret fonamental.

La nostra doctrina, en línia amb la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans, es pot constatar amb la lectura, entre d'altres, de la recent sentència d'aquest Tribunal del 20 de gener del 2025 -causa 2024-59-RE-, en què es va sostenir:

"*3.4. Existeix nombrosa jurisprudència d'aquest Tribunal entorn a una interpretació benèvola del principi pro actione. Així les coses, hem tingut l'ocasió d'afirmar que: "La defensa dels drets fonamentals de la persona avala una interpretació finalista pro actione, davant un rigor formalista excessiu" (causa 2012-7-RE del 13 de juliol del 2012, FJ 2), escau "refusar aquelles interpretacions que obsten l'accés a la jurisdicció fonamentades en una interpretació il·lògica, irraonable, absurda o excessivament restrictiva" (causa 2019-35-RE del 9 de setembre del 2019, FJ 3.5), "esdevé necessari que les exigències processals o pressupòsits del recurs no s'interpretin de manera rigorista o formal (principi pro actione)" (causa 2019-58-RE del 17 d'octubre del 2019, FJ 3.4), i, "és obligada (...) una interpretació de les normes (...) que resulti com més favorable possible per a l'efectivitat del dret a la jurisdicció, reconegut a l'article 10 de la Constitució" (causa 2019-88-RE del 19 de maig del 2020, FJ 3.10)*".

Per tant, en aquest àmbit, el dret constitucional a la jurisdicció pot ser vulnerat no només per aquelles resolucions judicials que impedeixen una solució del litigi per raó d'arbitrarietat, sinó també per aquelles decisions judicials que, mitjançant un rigor o formalisme excessiu, fan mostra d'una clara desproporció entre les finalitats legítimes perseguides i els interessos sacrificats. La

jurisprudència europea va en el mateix sentit, doncs entén que el dret a la jurisdicció ha de ser concret i efectiu (Zubac c/ Croàcia [GC], 2018, §§ 76-79), que un formalisme excessiu pot privar als justiciables del dret a la jurisdicció (Zubac c/ Croàcia [GC], 2018, § 97) i que les "*barreres*" processals són només acceptables si tenen per objecte la seguretat jurídica o la bona administració de la Justícia (Zubac c/ Croàcia [GC], 2018, § 98). I, s'escau fer nostra aquesta darrera doctrina evidenciant així un diàleg fructífer entre jurisdiccions nacionals i internacionals.

3.5. En el cas que ens ocupa, la Sala Penal ha explicitat quins són els motius que justifiquen la negativa al fet que la UIF mexicana pugui comparèixer com a actora civil i ho ha fet des d'una doble òptica de raonaments.

En primer lloc, ha manifestat que de l'estudi de la documentació que es troba a les actuacions, i que també coincideix amb l'informe del Ministeri Fiscal, la UIF mexicana no té atribuïda la competència per comparèixer en processos penals com a actora civil, sinó que només gaudeix de competència en matèria fiscal i tant la Sala Penal com la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia constaten que la finalitat cercada per la UIF consisteix en la reivindicació de béns o en la recuperació d'actius.

I, en segon lloc, que la recuperació d'actius no es pot concebre com a una finalitat conforme a la lletra i a l'esperit de l'article 18 del Codi de procediment penal, per la qual cosa la UIF mexicana no pot ser tinguda com a actora civil.

Aquesta interpretació sobre l'article 18 del Codi de procediment penal, que correspon a la jurisdicció ordinària, no es pot titllar de no raonable o d'il·lògica, sinó que esdevé conforme al cànon de constitucionalitat sobre l'accés a la jurisdicció abans explicitat i a la jurisprudència d'aquest Tribunal Constitucional.

En efecte, la doctrina d'aquest Tribunal permet, en aquell cas per quant l'actor civil ja estava personat, que aquest sigui expulsat del procés penal si la finalitat que cerca no és la reclamació de danys i perjudicis derivats del delicte, sinó altres finalitats, com ho és la utilització del procés per comissar els béns que es troben al Principat, com així s'evidencia quan indica que en les funcions de la UIF es troba la recuperació d'actius -funció que no s'adiu amb l'exercici d'una acció de responsabilitat civil- com bé indica el Ministeri Fiscal. I en aquesta línia de raonaments, si la jurisdicció ordinària ha constatat que en el moment de sol·licitar la personació com a actor civil la finalitat que se cerca no és la de l'exercici d'una acció civil, sinó la d'una altra finalitat que no es pot encabir en l'article 18 del Codi de procediment penal, i així es fonamenta, de manera raonable i lògica segons l'ordenament jurídic -com s'ha fet en aquest cas- la denegació de la personació haurà obtingut una justificació seriosa i argumentada, i no formalista, que aquest Tribunal Constitucional ha de tenir conforme al cànon de constitucionalitat.

S'ha d'afegir que la Sala Penal no incideix en cap confusió semàntica entre la "*recuperació d'actius*" i el "*repartiment del comís*". Allò que fa la Sala Penal, i aquesta és una interpretació raonable i lògica de l'ordenament jurídic nacional i internacional, és advertir que la UIF, en el marc de les seves funcions pretén recuperar uns béns no tributats als Estats Units Mexicans i aquesta "*recuperació d'actius*" no s'acomoda amb l'exercici de les accions civils que és allò que preveu l'article 18 del Codi de procediment penal.

3.6. En el *petitum* del recurs d'empara, la part recurrent enuncia que també s'ha vulnerat el seu dret a un procés degut, però aquesta eventual infracció no té el més mínim suport, atès que difícilment es pot desenvolupar un procés judicial de forma contrària a les normes processals i amb menysteniment dels drets constitucionals processals, quan no s'ha accedit a la jurisdicció, atès que els tribunals ordinaris han considerat que no es gaudia de la legitimació activa necessària per ser actor civil. Consegüentment, aquesta eventual infracció no ha de ser analitzada per les raons explicitades i per quant no ha estat objecte de desenvolupament per la part recurrent.

Al marge d'altres extrems que s'addueixen i que són més propis de la jurisdicció ordinària que d'aquesta jurisdicció constitucional, s'ha de dir que l'aute objecte de recurs d'empara és el de la Sala Penal, de manera que aquells arguments que hagi pogut emprar la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia per refusar la personació i que no van ser acollits per la Sala Penal, no comporten cap eventual vulneració del dret fonamental a la jurisdicció, com succeeix quan s'argumenta que la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia va denegar l'accés a la jurisdicció de la part recurrent pel fet de refusar-li la condició d'actora civil a causa del seu pretès coneixement dels fets encausats.

3.7. Les consideracions anteriors comporten que el recurs d'empara, fonamentat en una vulneració del dret a la jurisdicció, en els seus vessants dels drets a l'accés a la jurisdicció i a obtenir una decisió fonamentada en Dret, hagi de ser desestimat.

Tanmateix, per tal de respondre a totes les al·legacions realitzades per la part recurrent, cal precisar que la part recurrent argumenta també que se li neguen els danys i perjudicis, perquè no provindrien dels delictes investigats, recordant que els delictes subjacents són indissociables del blanqueig, alhora que tampoc es poden desestimar els danys i perjudicis per considerar que són despeses a càrrec de les arques públiques.

I, afegeix que l'origen de la vulneració del dret a l'accés a la jurisdicció es troba a l'aute d'inadmissió de la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia que desestima l'acció de responsabilitat civil mitjançant un argument rigorista i que menysté el dany reputacional. I si bé la Batllia reconeix l'existència de dany reputacional, tampoc admet l'acció civil, de manera que infringeix també, des d'aquesta òptica, el dret d'accés a la jurisdicció.

Ara bé, una vegada més, cal posar en relleu que el recurs d'empara s'interposa, d'acord amb l'article 86 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, contra l'aute de la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, i si bé això no significa que es puguin prendre en consideració les resolucions judicials d'instància en allò que conformin la resposta judicial, no significa que en l'àmbit objectiu del recurs d'empara es puguin analitzar motius de recurs específics i adreçats a combatre l'aute d'instància, no solament perquè això no ho permet l'article 86 esmentat, sinó per quant existeix una resolució d'un tribunal superior que confirma o revoca els arguments de la decisió d'instància.

L'argument anterior esdevé suficient per desestimar aquest darrer motiu. No obstant això, convé declarar que l'accés a la jurisdicció no ha estat objecte -com ja hem indicat anteriorment- d'una interpretació rigorista i formalista, atès que la Sala Penal entén que no s'exercita una acció de responsabilitat civil derivada del delicte, la qual tindria cabuda en l'article 18 del Codi de procediment penal, sinó que mitjançant l'acció civil es pretén obtenir el repartiment d'allò comissat, quan aquesta no és la via que possibilita l'article 18 esmentat, però sí que ho serien els mecanismes de cooperació judicial internacional.

3.8. La desestimació del recurs d'empara comporta la imposició a l'Estat recurrent de les costes processals -arg. article 92.4 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional.

Decisió:

En atenció a tot això que s'ha exposat, el Tribunal Constitucional, per l'autoritat que li confereix la Constitució del Principat d'Andorra,

Ha decidit:

1. Desestimar els recursos d'empara interposats per la representació processal dels Estats Units Mexicans, contra els autes del 19 de març del 2025 (causa 0000103/2024), del 10 d'abril del 2025 (causa 0000105/2024), del 19 de març del 2025 (causa 0000104/2024), i, del 19 de març del 2025 (causa 0000106/2024), tots ells dictats per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia.

2. Declarar que no s'ha produït la infracció del dret fonamental a la jurisdicció, contingut a l'article 10 de la Constitució, en els seus vessants dels drets a l'accés a la justícia, a un procés degut i a obtenir una decisió fonamentada en Dret.

3. Imposar a la part recurrent les costes processals derivades de la desestimació dels seus recursos d'empara.

4. Publicar aquesta sentència, d'acord amb allò que disposa l'article 5 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, al *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*.

I així, per aquesta sentència nostra, que ha de ser notificada a la representació processal de l'Estat recurrent, a la representació processal dels Srs. Fabio Manlio Beltrones Rivera, Sylvana Beltrones Sánchez i dels successors processals del Sr. Luis Alejandro Capdevielle Flores, a la representació processal dels Srs. Willi Dietschi i Joaquín Balcárcel Santa Cruz, a la representació processal de la BPA, a la representació processal dels Srs. Juan Antonio García Ramírez, M. Gabriela García Rivero i M. Gabriela García Orendain, a la representació processal dels Srs. Eustaquio De Nicolas Gutiérrez i Enyd Sánchez Barraza, a la representació processal dels Srs. Juan José Yáñez Maldonado, Manuel Vargas Pacheco, Alejandro Dias Ceballos Rubio i Jesús Guillermo Marroquín Serrano, a la representació processal del Sr. Luis Daniel Trujillo Núñez, a la representació processal del Sr. Giovanni Zenteno Mijangos, a la representació processal del Sr. Juan Ramón Collado Mocelo, a la Secció d'Instrucció Especialitzada 1 de la Batllia, a la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia i al Ministeri Fiscal ho pronunciem, manem i signem a Andorra la Vella, el 9 de setembre del 2025.

Joan Manel Abril Campoy — President

Pere Pastor Vilanova — Vicepresident

Josep-D. Guàrdia Canela

Magistrat

Jean-Yves Caullet

Magistrat